

*Гриценко Л.І.,
науковий співробітник лабораторії трудового виховання
Інститут проблем виховання НАПН України*

ДІЯЛЬНІСТЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ІЗ НАЛАГОДЖЕННЯ КОНСТРУКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В ТРУДОВОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Концептуальні зміни в організації і наповненні освітнього середовища в Україні є невідворотним наслідком складних трансформаційних процесів в сучасному соціумі. Успішність вже сьогодні визначається не закріпленими завдяки традиційному навчанню і вихованню якостями і знаннями, а здатністю особистості їх знаходити, набувати, оволодівати, змінювати. Майбутнє визначаються саме динамічними характеристиками, як, наприклад, швидкість передачі інформації [7, с. 35]. В динамічному світі зростає цінність здатності особистості до постійного «апгрейду» - самовдосконалення (творення «кращої версії себе»), яка лежить в основі багатьох визначених Концепцією НУШ ключових компетентностей. Це потребує здатності до розумового та фізичного напруження, звички до вольових зусиль, вміння визначати цілі, формулювати відповідні їм завдання, розробляти план і порядок дій, добирати відповідні засоби їх здійснення, утримувати зосередженість до досягнення результату, вміння оцінити відповідність результату не тільки поставленим завданням та меті, а і, можливо, новим вимогам реальності, здатність відкоригувати, в разі необхідності всі ці складові, зберігаючи гнучкість мислення і відкритість новому досвіду.

Де-факто такі результати освіти, як традиційні ЗУНи, перестали вважатися головним критерієм готовності особистості до професійної та і життєвої самореалізації. Водночас більшість випускників, їхніх батьків та навіть учителів іще знаходиться під впливом суспільних стереотипів щодо самоцінності самого факту отримання «вищої освіти». Так, в цьому, 2018-му році, за даними МОН України, понад 3/4 випускників подали заяви до закладів вищої освіти, хоча тільки трохи більше половини з них зможуть працевлаштуватися за фахом, бо український ринок праці потребує лише 40% працівників з вищою освітою, високим є запит на висококваліфікованих випускників професійно-технічних училищ. А серед абітурієнтів непомірно високим є попит на гуманітарні напрями, менеджмент, юриспруденцію, економіку, тоді як природничо-наукові, технічні напрями та сфера точних наук

відчувають гострий дефіцит претендентів. Однією з причин є деформоване уявлення про «престижні» сфери діяльності, підкріплена низьким рівнем оплати, трансльована серіалами та ЗМІ та соціумом зневага до трудового зусилля на фоні вивищення «швидких», хоч і не завжди законних методів збагачення, нехтування цінністю не лише ручної, а і розумової праці та недостатнє усвідомлення цінності праці взагалі.

Попри всі мантри-настановні нормативних документів, школа залишає учнів наодинці з недостатньо відрефлексованим, а тому неосвоєним сенсорним, морально-етичним досвідом, потенціал якого, таким чином, не може бути ефективно задіяним в становленні підростаючої особистості. [5] Тим актуальнішим стає завдання формування у шкільної молоді, починаючої від початкової ланки освіти, ціннісного ставлення до праці як основного результату трудового виховання.

Формуванню ціннісно-сислової сфери, зокрема основ ціннісного ставлення до праці як важливої складової розвитку здорової, компетентної особистості, мають сприяти активні зміни змісту, методів, засобів виховання, передбачні концепцією «Нова українська школа» . Концепція передбачає, що відтепер освітні заклади мають працювати на засадах «педагогіки партнерства», зокрема: доброзичливості і позитивного ставлення; поваги до особистості; діалогу - взаємодії - взаємоповаги; довіри у відносинах, стосунках; розподіленого лідерства; принципів соціального партнерства [10].

Традиційно учень був об'єктом виховання, об'єктом зовнішнього, спрямованого на нього впливу вчителя, «виховуванним», а процес виховання розглядався як управління розвитком особистості. Суб'єкт-суб'єктний же підхід у вихованні відмовляється від поняття «вплив» на користь понять «взаємодія», «супровід», «допомога», «підтримка», «власна активність вихованців» тощо. Дитина стає суб'єктом, учасником процесу виховання, не «виховуванним», а «вихованцем». В основу особистісно-орієнтованої моделі освіти лягає розуміння виховання як створення необхідних умов для розвитку і реалізації особистісного потенціалу кожного вихованця, його свідомого залучення до системи вироблених людством цінностей. Сучасна педагогіка відносить до суб'єктів виховного процесу і батьків та інших дорослих, залучених до цілеспрямованого впливу на формування особистості дитини. Рушійною силою процесу виховання виступає педагогічна взаємодія.

Ідеї організації конструктивної педагогічної взаємодії у навчально-виховному процесі розкрито в працях відомих українських педагогів:

Г. Ващенко, А. Макаренка, В. Сухомлинського; в дослідженнях Ш. Амонашвілі, Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Леонтьєва обґрунтовано теоретичні аспекти соціальної та освітньої взаємодії; в дослідженні О. Коханової вивчалася психологія партнерської взаємодії в освіті; С. Максименко виділено психологічні проблеми та засади модернізації освіти в Україні; праці В. Моргуна спрямовані на вивчення педагогіки співпраці, психології толерантності; міжособистісний характер стосунків і комунікації розглядався у працях: Б. Ананьєва, І. Андреева, О. Кнричука, Я. Коломінського, В. М'яснищева, М. Обозова, Л. Руденко та інших. Н. Шигонська розкривала філософський, психологічний, соціологічний та педагогічний аспекти сутності категорії «професійна взаємодія». О. Коханова вказує, що «ефективність реалізації ідей педагогіки партнерства пов'язана з глибоким розумінням психологічних основ толерантної взаємодії та співпраці між учителем, учнем і батьками, які об'єднані спільною метою та завданнями».[9]

Педагогічний словник термін «педагогічна взаємодія» визначає або як спеціально організовані контакти педагога з дитиною, метою яких є зміни в поведінці, діяльності та відносинах дитини, або ж як «безпосередній або опосередкований вплив суб'єктів цього процесу один на одного, що породжує їх взаємну обумовленість і зв'язок, який інтегрує педагогічний процес та сприяє появі особистісних новоутворень у кожного з суб'єктів цього процесу. Спираючись на перше визначення, І. Андрощук називає педагогічною взаємодією узгоджену діяльність вчителя та учнів, спрямовану на досягнення спільних освітніх цілей і результатів та вирішення важливих завдань [1].

Педагогічна взаємодія може передбачати контакти у діаді чи більшій кількості контактуючих, прямо або опосередковано залучених до навчального процесу: учитель, учень, батьки або психолог, завуч тощо, в групі як сукупному суб'єкті, що відрізняється за складом, характером виконуваної діяльності (учнівські колективи, педагогічний колектив, батьківська рада, шкільний колектив тощо); або складний взаємозв'язок суспільних явищ - системи освіти, суспільства, соцзамовлення тощо. [9]

Нашим завданням більше відповідає бачення педагогічної взаємодії як системи синергетичної взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу, що розгортається на рівні різних діяльнісних підсистем, спрямовану на навчання, освіту, виховання, розвиток, формування особистості.

Надалі постає питання про таку характеристику взаємодії, як її конструктивність. Словник української мови трактує конструктивну взаємодію

як таку, що можна покласти в основу чогось. Це плідна взаємодія, в ході якої враховуються інтереси всіх сторін; коли партнери готові поступатися задля формування і ухвалення загального рішення. [12] На відміну від цього визначення, яке наголошує на такому показнику, як готовність врахувати чужі інтереси, П. Сорокін виділяє змістовний показник, називаючи конструктивну взаємодію взаєморозумінням, заснованим на спільних смислах. [15, с. 135] Відповідно, деструктивна взаємодія - це відсутність порозуміння, відкрите або приховане нехтування інтересами однієї зі сторін на користь інших(ої) або ж когнітивний дисонанс, різне змістове наповнення схожих ситуації і явищ.

Дорослим, особливо при створенні нового освітнього простору, важливо пам'ятати, що до певного віку дитина може мати власне, іноді хибне уявлення чи ж послуговується зовні привнесеними смислами, тому вона залежить від того простору комунікації, в який потрапила через життєві обставини. Налагодження конструктивної психолого-педагогічної взаємодії є одним з наскрізних завдань психологічної служби.

В процесі взаємодії П. Сорокін виділяє три компоненти: 1) власне суб'єкти взаємодії (власне люди, котрі мислять, реагують і діють); 2) значення, цінності і норми, усвідомлюючи та обмінюючись якими індивіди взаємодіють; 3) матеріальні рушії або провідники (практичні дії і матеріальні артефакти), через які об'єктивуються і соціалізуються нематеріальні значення, цінності і норми. [13, с. 193]. Ми спрощено виразимо ці компоненти через питання: «Хто (є суб'єктом взаємодії)?», «Чому, з приводу чи заради чого (відбувається чи планується взаємодія)?» і «Як, яким чином (взаємодія може бути здійснена чи здійснюється)?»

На основі “нематеріальних значень, цінностей і норм” у взаємодії людей формується соціально корисна мета та модель організації ресурсів для її досягнення. ”З психологічної точки зору ... взаємодія зводиться до обміну різними уявленнями, сприйняттями, почуттями, бажаннями і взагалі всім, що відоме під назвою психічних переживань”. [13, с. 48] Такий обмін є першочерговим предметом діяльності психолога в контексті налагодження конструктивної взаємодії. Адже окрім наявності свідомості або психіки у суб'єктів взаємодії, сприймаючих апаратів і т. д., необхідна ще одна - наявність схожого символізування (прояву) одних і тих же переживань суб'єктами взаємодії, що уможливорює правильне тлумачення цих символів кожним з них. Адекватне і узгоджене тлумачення символів переживання сприяє

взаєморозумінню як конструктивній психічній взаємодії. Переживання стають зрозумілими і спільними для її суб'єктів. [15, с. 135]

Досягнення тотожності психічних переживань суб'єктів взаємодії - *основа конструктивності взаємодії*. Втрата ресурсів, мовою П. Сорокіна, це руйнування "об'єктивованої психіки" - духовних символів, втілених в "недуховних формах буття", тому для суб'єктів взаємодії дуже важливо зрозуміти і сприйняти психічні переживання одне одного, щоб не допустити взаємних втрат ресурсів - неконструктивної взаємодії. При налагодженні конструктивної взаємодії всі її учасники повинні "ототожнити "зміст" кожної категорії", уніфікувати, до певної міри, свої "психічні атрибутивно-імперативні переживання", щоб досягти оптимальної моделі організації своєї психічної енергії та інших ресурсів.

На простий і доцільний принцип, використання якого допоможе зробити соціальну взаємодію конструктивною (корисною або цінною для суб'єктів взаємодії) вказує І. Шаблінський. Конструктивною є взаємодія, що не призводить до втрати ресурсів (у широкому розумінні) і сприяє їх оптимізації та збільшенню. Дію, яка призводить до втрати ресурсів, цінність якої для суспільства (саме з точки зору збереження ресурсів) є сумнівною або відверто шкідливою, не можна вважати конструктивною [15, с. 140] Ефективність взаємодії знаходиться у прямій залежності від *уміння встановлювати стосунки*, які ґрунтуються на взаємній довірі та повазі [12, с. 243].

Організація продуктивної взаємодії з боку вчителя, психолога можлива тільки при вправному використанні різноманітних форм її організації. Існують такі організаційні форми взаємодії: індивідуальна, парна, групова, фронтальна. Взаємодопомога, взаємовідповідальність, само- та взаємоконтроль - усі ці якості розвиваються у школярів (та і у педагогів під час занять з самовдосконалення, наприклад) при організації групової та парної форм пізнавальної діяльності на занятті, якщо організатор сам керується повагою до учасників, дотримується почуття міри та педагогічного такту.

Самостійна робота під час занять чи виконання певних завдань саморозвитку повинна бути усвідомлена ними як вільна за вибором внутрішньо мотивована діяльність. Парна або групова самостійна робота посилює фактор мотивації та взаємної інтелектуальної активності, підвищує ефективність діяльності учасників внаслідок взаємного контролю. Участь партнера суттєво перелаштовує психологію учасника, оскільки відбувається спільна

самоперевірка з подальшою корекцією ведучим чи керівником. Це забезпечує продуктивність роботи загалом [8].

Ігнорування викладачами таких моментів, як організація взаємовідносин із школярами, заснованих на довірі, співтворчості, співпраці, надання тим, хто навчається, можливості висловлювати свою точку зору, мати право на помилку, залучення до колективної пізнавальної чи трудової діяльності стає джерелом створення несприятливого емоційного клімату в навчально-виховному процесі і гальмує набуття необхідного емоційного досвіду. Такі недоліки в діяльності викладачів, як стримування своїх почуттів, неухважність до емоційного стану учнів та колег, невміння багатьох з них керувати своїми емоціями, свідчать про недооцінку викладачами емоційного фактора в навчальній роботі, призводять до підвищення емоційної напруги в студентських групах, перешкоджають налагодженню емоційного контакту зі студентами, встановленню дружніх, довірливих стосунків, заснованих на взаємній повазі. [8] Усе це негативно відбивається на результативності освітнього процесу в цілому. Отже, вміння вчителя організувати та управляти педагогічною взаємодією є своєрідним індикатором якості його професійної підготовки.

Згідно з розумінням виховання як партнерської взаємодії, як співробітництва значна роль відводиться активізації та розвитку внутрішніх сил самого вихованця. Традиційно в школі, особливо початковій, проблема трудового виховання вважалась виключно зоною відповідальності вихователів, педагогів та роднин. Хоча специфіка ціннісного ставлення, тісно зав'язаного на розвиток ціннісно-сислової сфери, формування якого значною мірою спирається на рефлексивні уміння особистості, дозволяє підійти до організації процесу трудового виховання, котре давно перестало прив'язуватися тільки до уроків трудового навчання та процесу самообслуговування, більш системно. Так результати проведеного нами в 2017 році пілотного опитування трудове виховання з конкретним предметом асоціювали тільки 8% опитаних вчителів та психологів.

Розрив між потребою в оновленні змісту та методів трудового виховання на засадах ціннісного підходу та недостатньо ефективними, розпоршеними зусиллями освітян, відсутність узгодженості у здійсненні виховної роботи, відсутність розуміння місця трудового виховання у загальному розвитку особистості, розмиті уявлення чи й нерозуміння педагогами механізмів формування ціннісно-сислової сфери спричиняють високу актуальність долучення до цього процесу психологічної служби навчального закладу.

Саме у представників психологічної служби навчального закладу є фахова підготовленість для формування у дитини ефективної рефлексивно-оцінної діяльності та найширший методичний арсенал і відповідні умови його застосування. До того ж, вони мають повноваження організовувати для педагогічних працівників як навчання, тренінги, ділові ігри, так і проектно-організаційні заходи, які дозволяють створити та використати синергетичний ефект, систематизувати та гармонізувати розрізнені виховні впливи, організувати взаємодію школяра із шкільним та позашкільним середовищем для оптимального розвитку ціннісно-сміслової сфери вихованця. Адже причиною недостатньої результативності виховання є й те, що «вихователь у використанні методичних засобів дуже спрощено враховує особливості особистісного розвитку дитини.» [3, с. 832]

З іншого боку, перевантаженість фахівців служби, повернення високих нормативних навантажень на одного працівника значно обмежують таку можливість. Це вимагає ґрунтовного дослідження унормованої діяльності психолога в початковій школі та виокремлення в ній аспектів, пов'язаних із розвитком ціннісної сфери, що дозволить ергономічно поєднати планову діяльність психолога і виховні впливи школи та сім'ї в сфері трудового виховання молодшого школяра, здійснити наукове обґрунтування змістових та методичних аспектів діяльності психологічної служби з формування ціннісного ставлення до праці.

Особливість трудового виховання школярів в діяльності психологічної служби полягає у тому, що воно здійснюється в різних напрямках:

- опосередковано - через просвітницько-пропедевтичну роботу з батьками та вчителями, адміністрацією навчального закладу,
- безпосередньо - через реалізацію завдань планової роботи із забезпечення розвитку пізнавальних процесів, формування позиції школяра, розвиток мотиваційної сфери, рефлексивних умінь, формування навичок поцінювання як основи самоефективності та адекватного самооцінювання тощо.

Загальною метою діяльності психологічної служби в початковій школі є формування і розвиток особистості дітей, створення психологічно-педагогічних умов для розкриття творчих здібностей кожного учня, забезпечення його активності в засвоєнні знань, набутті вмінь та навичок, необхідних для подальшого успішного навчання в середній школі, досягнення оптимального рівня розвитку пізнавальної, емоційно-мотиваційної, особистісно-регуляторної

та духовно-моральної сфер особистості з урахуванням психофізіологічних індивідуальних особливостей молодшого школяра. [5; 11]

Діяльність психологічної служби у початковій школі здійснюється у тісному співробітництві з педагогічним колективом та батьками і найближчим оточенням школяра. Від якості такого співробітництва залежить ефективність всіх виховних зусиль школи. Враховуючи багаторівневість виховної взаємодії, спрямованої на формування ціннісного ставлення до праці, важливо забезпечити таку синергію. Враховуючи викладену нами раніше основну характеристику конструктивної взаємодії, важливо, аби уявлення педагогічного колективу та батьків про функції психологічної служби відповідали її реальним можливостям і завданням. Від того, як успішно будуть засвоєні вимоги нової ситуації розвитку, сформується позиція школяра, ставлення до трудової діяльності: учіння, самообслуговування, суспільно-корисної праці тощо,- залежить розвиток дітей у середніх і старших класах і не тільки.

З цією метою важливо налагодити профілактичну роботу, спрямовану на дотримання основних принципів трудового виховання молодшого школяра та реалізацію компонентної моделі формування ціннісного ставлення до праці. Так, починаючи з визначення готовності дитини до школи і психологічного супроводження розвитку психічних процесів, що забезпечують діяльність, формування особистісної сфери, практичний психолог навчального закладу, надаючи необхідну інформацію та будуючи на її основі власне профілактичну чи корекційно-розвпвальну роботу з дітьми та просвітницьку роботу з батьками і педагогами, забезпечує реалізацію принципів доступності, посильності праці, має можливість визначати та впливати на стиль міжособнстісної взаємодії школяра зі значимими дорослими, сприяти усвідомленню педагогами необхідності контрольованого формування головної власне шкільної навички молодшого шкільного віку - вміння вчитися (мова йде про формування структури навчальної діяльності учня, яка обумовлює успішне оволодіння будь-якою новою інформацією, в тому числі і самостійно). Власне виконання завдання супроводу адаптації дитини до навчання, нового шкільного колективу невіддільне від формування навичок навчальної та трудової діяльності та самоконтролю як важливого компонента у формуванні ціннісного ставлення. Забезпеченню необхідного для розвитку ціннісного ставлення до праці емоційно-мотиваційного компонента - «радості праці» допомагає також раннє виявлення здібностей, інтересів і нахилів дитини і побудову на цій основі «днтиновідповідної» позакласної та позашкільної роботи, залучення до

різноманітних форм творчої самореалізації. Цьому ж послуговується робота психолога з визначення причин труднощів у навчанні та адаптації до шкільного життя, профілактика неуспішності, девіантної поведінки та конфліктів з однолітками і старшими та спільна з педагогами побудова на цій основі корекційно-розвивальних програм. [6]

Спільним завданням психологічної служби, педагогів та батьків є і формування довільності психічних процесів, самоконтролю, навичок самостійної учбової діяльності. У роботі з батьками та найближчим соціальним оточенням школярів психологічна служба допомагає усвідомити роль формування ціннісної сфери дитини в успішній самореалізації в майбутньому, уникнути або виправити виховні помилки, прорахунки в стилі батьківського виховання, що впливають на становлення ціннісно-сміслової сфери особистості молодшого школяра, вибудувати суб'єкт-суб'єктні стосунки з власною дитиною задля усвідомлення важливості праці в житті сім'ї, суспільства, розвитку самостійності, ініціативності, відповідальності, поваги до результатів праці як опосередкованої результатом трудової діяльності - своєї і батьків тощо.[5, с. 126]

Загалом завдання психологічної служби, спрямовані на формування ціннісного ставлення до праці, наступні:

1) стратегічні:

- організація і методологічне забезпечення конструктивної взаємодії всіх учасників виховного процесу з метою забезпечення реалізації завдань трудового виховання молодшого школяра;

2) тактичні:

- підвищення психологічної культури, забезпечення розуміння вікових особливостей формування ціннісно-сміслової сфери, розвитку особистості загалом, знання про можливі виховні помилки і можливості їх запобігання чи виправлення шляхом проведення інформаційно-просвітницьких заходів, консультацій, навчальних семінарів і тренінгів;

- здійснення моніторингів особистісного розвитку і трудової вихованості як стрижневої характеристики в формуванні особистості школяра і психодіагностичних обстежень як класу в цілому, так і окремих учнів за власною ініціативою і на прохання педагогів;

- спільна з педагогами і батьками корекційно-розвивальна робота з учнями, що мають труднощі в адаптації чи навчанні, які ведуть до відхилень в особистісному розвитку школяра, формування почуття безпорадності, апатії,

знижують ініціативність, мотивацію, перешкоджають формуванню самостійності та вольової сфери учня.

Психолог може сприяти налагодженню партнерської взаємодії між учителем, учнем та батьками, розвитку прагнення до самовдосконалення; стимулювати мотивацію до творчої самореалізації; розвиток позитивного мислення; організації навчально-виховного процесу, що обумовлює глибоке володіння загальнолюдськими цінностями; мотивацію доброзичливого, терпимого ставлення до оточуючих; мотивацію до позитивних вчинків, взаєморозуміння та взаємодопомоги; забезпеченню конструктивного постійного зворотного зв'язку; розкриттю та розвитку здібностей і можливостей кожної дитини нової української школи. [14]

З урахуванням окреслених завдань видається цікавим застосування на рівні навчального закладу проектно-технологічного підходу, серед переваг якого - чітке визначення в конкретних показниках кінцевого результату проекту; основних цільових аудиторій, ефективності й результативності виховних зусиль педагогічного колективу (адміністрації, педагогів та практичних психологів) закладу освіти. [11]

Для забезпечення конструктивності взаємодії учасників виховного процесу може застосовуватись організаційно-діяльнісна гра, яка дозволяє досягти усвідомлення проблематики трудового виховання і створення єдиного понятійного «поля» в конкретному педагогічному колективі з його ресурсами, включаючи батьків та довілля, проектування, конструювання, планування певної діяльності вже на рівні школи (району, міста) як самоорганізованої системи. Основний її ефект полягає в перебудові свідомості освітян від традиційного способу мислення до інноваційного.[4, с.57]

Отже, в рамках вирішення завдань діяльності психологічної служби навчального закладу ключове завдання трудового виховання - формування у молодших школярів ціннісного ставлення до праці - може бути реалізованим шляхом забезпечення конструктивної взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу.

Література

1. Андрощук І.В. Взаємодія як педагогічна категорія / І. В. Андрощук // Педагогічний дискурс. - 2013. - Вип. 14. - С. 15-19. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2013145

2. Балл Г.О. Гуманізація освіти як джерело особистісної свободи // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: Науково-методичний збірник /Ред.кол. Н.Софій та ~ н.. - К.: Контекст, 2000. - 336с.
- 3.БехІ. Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Том 1. - Чернівці: Букрек, 2015 - 840 с.
4. Гриценок Л. І. Організаційно-діяльнісна гра в школі як засіб підвищення ефективності трудового виховання молодших школярів / Л. І. Гриценок // Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології : матеріали IV Міжнар. Наук.-практ. Конф. (15 - 16 березня 2018 року, Київ) / за ~ ед.. Ю.М. Швалба. - Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. - С. 54 - 58.
5. Гриценок, Л.І. Трудове виховання в початковій школі: психологічні мішені виховних задач / Л.І. Гриценок // Актуальні питання педагогіки та психології: Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції: (м. Харків, Україна, 10-11 листопада 2017 р.). - Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2017-С. 124- 127
6. Дзюбко ЛВ. Вирішення психологічних проблем переходу школярів з початкової до середньої освітньої ланки відповідно до вимог нових державних стандартів базової середньої освіти // Психологічні чинники самодетермінації особистості в освітньому просторі [Текст]: Колективна монографія / [Максименко С. Д., Куценко-Лада Г. В., Пророк Н. В. та ін.],за ред. С. Д. Максименка. - Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. - 400 с.- С. 265 - 279.
7. Дриккер А. С. Эволюция культуры: информационный отбор / А. С. Дриккер- СПб.: Академический проект, 2000. - 184 с.
8. Землянская, Е. Н. Теория и методика воспитания младших школьников : учебник и практикум для академического бакалавриата / Е. Н. Землянская. — М. : Издательство Юрайт, 2016. — 507 с.
9. Коханова О.П. Психологія партнерської взаємодії в освіті : навчально-методичний посібник / О.П. Коханова, - К. : Вид-во ПП Щербатих О. В.-2011.- 104с.
10. Нова Українська школа [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
11. Панок В. Г. Теоретико-методологічні проблеми застосування виховних технологій з погляду прикладної психології / В. Г. Панок // Педагогіка і психологія. Вісн. НАПН України. — 2014. — № 4. — С. 21—29
12. Словник української мови: віі томах. — Том 4, 1973. — Стор. 266.
13. Сорокин П. А. Общая социология / Человек. Цивилизация. Общество /Общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомонов: Пер. с англ. - М.: Политиздат, 1992. - (с. 25—220) 543 с
14. Фісун О. В. Формування фасилітуючої позиції вчителя у системі науково-методичної роботи загальноосвітнього навчального закладу / О. В. Фісун // Педагогіка і психологія : зб. наук, праць. - 2010. - Вип. 36. - С. 20-27.

15. Шаблінський І. Конструктивна взаємодія (в контексті соціологічних поглядів П. Сорокіна)/ Іван Шаблінський// Політичний менеджмент, 2003. - №3. -С. 133-142

*Гурлева Т.С.,
кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України*

ДІАЛОГІЧНІСТЬ ЯК ПРІОРИТЕТНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

У найближчій перспективі Нова школа працюватиме на засадах “педагогіки партнерства”. Одним із основних принципів цього підходу визначено наступне : «діалог - взаємодія - взаємоповага». В основі педагогіки партнерства лежить спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об’єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими одnodумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат [1, с. 14].

З позицій гуманістичної психології діалогічність передбачає, з одного боку, визнання тим, хто вступає у взаємодію, свого абсолютного права на власну думку, позицію, тобто - певну форму особистісної, суб’єктної активності. З іншого боку, діалогічність ґрунтується на повазі до іншої людини, її точки зору, свідчить про повагу до неї, бажання знаходити з іншим спільне у поглядах і вирішенні назрілих питань. У процесі діалогічної взаємодії відбувається співпереживання, співучасть партнерів по спілкуванню, яке стає спів-дією, подією для обох. Здійснюється «зустріч» двох (та більше) особистостей, двох внутрішніх світів, які доповнюють одне одного, закладаючи основу для утворення нових думок, ідей, образів, смислів, переконань.

Взаємодія людини з людиною у процесі діалогічного спілкування впливає на цілі, потреби, оцінки іншої людини, її емоційний стан. Успіх чи неуспіх взаємодії між людьми залежить від рівня її діалогічності, тобто якою мірою в реальному спілкуванні відбулося «взаєморозкриття» свідомостей, наскільки партнери зі спілкування стали один для одного справжніми, значущими адресатами висловлювань, а не анонімними носіями абстрактних «зовнішніх» характеристик, таких, приміром, як «статус», «вік», «роль», «ранг». Суттєвою ознакою діалогічної взаємодії виступає особливий морально-психологічний клімат, який характеризується відкритістю, доброзичливістю, взаємним